
Kis Jolán:¹

Salamon, a trónörökös²

Abstract: Solomon, the heir to the Throne

In the 1950s Gerhard von Rad wrote about David's succession to the throne. In this story the Israeli historiography appears in a perfectly mature form. From this statement, it could be concluded, that regarding the history of David's succession to the throne not much is left to be discovered. Nonetheless, it could be claimed by researchers that this part of the Old Testament still faces many uncertainties. To this day, there is no definitive answer as to whether Solomon's enthronement was legitimate or not. In the search for an answer, we hope to find convincing arguments, that David's oath to inherit the throne was a forward-looking, and a responsible decision of faith.

Keywords: Old Testament, succession to the throne, oath

Bevezetés

Von Rad az 1950-es években azt írta Dávid trónutódlásának történetéről, hogy abban az izraeli történetírás tökéletesen kiforrott formában jelenik meg.³ Ezt a megállapítást olvasva úgy tűnik, mintha Dávid trónutódlásának története már akkor különösebb nehézségek nélkül kutatható és elemezhető része lett volna az Ószövetségnek. Ehhez képest, e bibliai rész írásmagyarázói még ma is számos bizonytalansággal szembesülnek.

¹ Ing. Kis Jolán, PhD. A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara Ó- és Újszövetségi Tudományok Tanszékének oktatója. kisj@uj.sk

² A tanulmány a „Hitelképes beszéd a társadalomban. Az eskü fogalmának vizsgálata egyházban és társadalomban” című, a Szlovák Köztársaság Oktatásügyi-, Tudományos-, Kutatási- és Sportminisztériuma által támogatott, 1/0246/21 számú VEGA kutatási projekt keretében készült.

³ Von RAD: Az Ószövetség teológiája I. (2000)., 50.o. „A Dávid trónjának utódlásáról szóló történetben az izraeli történetírás, legalábbis formális szempontból, tökéletesen kiforrott formában jelenik meg. Az összetett anyag egymást követő jelenetekre történő felosztása avatott kézre vall, művészi a cselekvő személyek bemutatása, mindenekelőtt azonban a közbevetett teológiai utalások technikája teljessé válik itt.”

A formai aspektusokat illetően, ha a fenti észrevételek többé-kevésbé helytállónak is tarthatók, tartalmi elemzések szempontjából még jelentős a valószínűség és feltételeesség mezsgyéjén mozgó meghatározások száma. Többek között pl. még mindig nem tisztázott a dávidi trónutódlás történetének központi kijelentése, azaz Dávid, Salamon örököséként kijelölő esküjének kérdése. Ebből kifolyólag, a mai napig nem létezik minden kétséget kizáró válasz arra nézve, hogy legitim volt-e Salamon trónra emelése vagy sem. Bár szorgalmas munka folyik a téma kutatása terén, a kérdésre igennel válaszolók⁴ tábora éppoly jeles szakembereket mondhat magáénak, mint a más véleményen⁵ levők köre.

Munkámban annak az egyszerű kérdésnek próbálok utánajárni, hogy miért Salamon örökölte a trónt, amikor voltak, akik megelőzték őt ebben a státuszban. A válasz keresése és megközelítése közben remélhetőleg meggyőző érveket találunk amellet is, hogy Dávid Salamonnak trónt ígérő esküje elhangozhatott, és ez az eskü egy hittel a jövőbe tekintő, felelősségteljes döntés eredménye volt.

Salamon születését megelőző körülmények

Dávid egész Izrael királya – Jeruzsálem az új főváros

Miután a Dávid és Saul háza közti háború az előbbi javára dőlt el (Saul törvényes örökösét, Izrael felkent királyát, Isbósetet megölik), Izrael vénei Hebrónban szövetséget kötöttek Dáviddal, Júda felkent királyával és felkenték őt Izrael királyává.⁶

Az új helyzet indokolta egy olyan székhely létrehozását, amely nemcsak stratégiai és védhetőségi szempontok miatt lehetett alkalmas egy birodalmi főváros szerepére, hanem territoriális semlegességével az egyesült királyság mindkét fele számára elfogadható volt. A választás Jeruzsálemre esett. A jól védhető (3 oldalról meredek szorosok övezik) és jó vízellátással rendelkező város, Benjámin és Júda határán feküdt – így amellet, hogy a két királyi ház „egyesíté-

⁴ De VRIES, J., D. KIMHI, J.P.FOKKELMAN, R. ALTER, G.W. AHLSTRÖM

⁵ M. NOTH, E. WÜRTHWEIN, T. VEIJOLA, T. ISHIDA, G. GIESEN

⁶ 2Sám 4; 2Sám 5,1-3.

se” látszatát szolgálhatta, törzsi birtokviszonyok szempontjából is neutrális volt.⁷

A közeli Betlehemből származó Dávid bizonyára jól ismerte a több évezredes múltra visszatekintő, kánaániak, hettiták és jebúsiak által lakott várost, melyet nagyobb vérontás nélkül sikerült megszereznie. Dávid valószínűleg ismerte a hajdani városállamot és jelenkorra városát is sikeresen fenntartó és irányító adminisztrációs és jogállamiságot biztosító rendszert is, amit megfelelő alapnak tartott arra, hogy segítségével olyan közeget alakíthasson ki, amely birodalmi elképzeléseit lehetővé és működőképessé teszi, valamint, amely segítségével jelentős hatás gyakorolható a környező térségekre is.⁸

Mindemellett Dávid főváros választásának hátterében az is fontos szerepet játszhatott, hogy vallási szempontból leküzdhetőnek tartotta az esetlegesen fennálló különbségeket és különösebb gond nélkül megvalósíthatónak tartotta a jahvista és az ún. jebúsi vallás szinkretizmusát, úgymint a rokoni szálak összefonását.⁹ A 2 reprezentáns pap – Ebjátár és Cádók – egyidejű szolgálata is azt tükrözi, hogy a törzsi vallási tradíciók fuzionálhatók voltak a jebúsi kultikus gyakorlattal.¹⁰

Mindez nem zárta ki, hogy az új, már körvonalazódó társadalmi berendezkedés és valláspolitikai döntések (kultuszcentralizáció) ne generáljanak feszültségeket, valláspolitikai konfliktusokat főként a konzervatív törzsi orientációjú izraeliták körében.

Dávid udvartartása

Dávid merész elképzeléseinek és nagyszabású terveinek megvalósításához, az ősi tradícióval rendelkező város eredeti vezető rétegéhez tartozó nemesség és papság képviselőinek közreműködését is igénybe vette. Három fontos ember – Ahitófel, mint tanácsadó, Nátán pró-

⁷ C.H.GORDON –G.A. RENDSBURG.: A Biblia és az ókori Közel-Kelet. (1997), 197.o.

⁸ G.W. AHLSTRÖM.: Royal Administration and National Religion in Ancient Palestine. (1982), 87.o.

⁹ F. STOLZ.: BZAW B.118. (1970); KARASSZON, I.: Izrael története. (2009), 90.o.

¹⁰ Dávid Cádókot a Láda melletti szolgálati megbízással integrálta a Jahve kultuszba (1Krn16,39)

féta és Cádók pap – szinte állandó jelenléte Dávid közvetlen környezetében valószínűleg ennek tekinthető.

A gílói Ahitófel¹¹ ugyan az első adandó alkalommal elhagyja Dávidot és annak ellenlábásához szegődik (aki történetesen Dávid trónkövetelő fia, Absolon), Nátán és Cádók Dávid haláláig a király mellett marad és mindketten „a birodalom” érdekeit szolgálják.

Bár a Krónikás Cádók genealógiáját Áronig vezeti vissza, sokkal valószínűbb, hogy Cádók Jeruzsálem ősi papi dinasztiájának leszármazottja. Neve (Cádók/Zedek = igazságos) tulajdonképpen Jeruzsálem korábbi papkirályai nevének tartozéka: Melki-zedek (1Móz 14,18), Adoni-zedek (Józs10).¹² További két érv szól még hathatósan Cádók jeruzsálemi származása mellett. Egyrészt, Cádók csak Jeruzsálem meghódítása után lép színre, másrészt, Salamon nágiddá való felkenetése után őt is pappá kenik fel (1Krón 29,22), ami nem az áronita papi rendre vonatkozó gyakorlatnak felel meg.¹³ Az a tény pedig, hogy Salamon trónra jutását követően Ebjártárt elmozdítják, s Cádók teljhatalmat kap a papi funkció betöltése terén, szintén a jeruzsálemi származást húzza alá.

Dávid trónutódlásának egyik főszereplője, egyben legnagyobb tanítványa Nátán próféta. Nincs utalás származási helyére, családi hátterére, nemzetségeve nincs feltüntetve. Az udvarhoz tartozik, érzékelhetően befolyásos ember és számottevő hatalommal rendelkezik. Bejáratos a királyhoz, s mivel Dávid minden fontos dologban konzultál vele, azt jelzi, hogy Nátán próféta élvezi a király bizalmát. Dávid még a próféta kritikájának is helyt ad, aki komoly vádakkal illeti őt.¹⁴

¹¹ Egyébként Betsabé nagyapja (2Sám 23,34;11,3), aki önkezével vet életének véget (2Sám 17,23)

¹² C.H.GORDON – G.A.RENDSBURG.: A Biblia és az ókori Közel-Kelet. (1997), 208.o. Cádók 1Krón 5,29-34;6,35-38-ban szereplő genealógiáját a fogság utáni korokban Cádók utódainak hivatását legitimálandó meghamisították.

¹³ E.KUTSCHE.:BZAWB.87(1963),78.o. Áron fia felkenetése(2Móz28,41;30,30;40,15) a Sínainál nemcsak azt jelentette, hogy Jahve papjaivá lesznek, hanem egy örök papság megalapítását is, ezentúl tehát nincs szükség további felkenetésekre.

¹⁴ G.H.JONES.: JSOT SS 80. (1990) 93-119.o. Mari –ból származó szövegekben hasonló helyzetet ismerhetünk fel. A próféta feladata volt a király kritikáját is megfogalmazni, amit a király és udvara is komolyan vett. A próféták ugyan függtek a királytól, de feladatuk a királyság erősítése és védelme volt ily módon is.

Feltűnő, hogy minden politikailag fontos eseménynél megjelenik, mindig jelentős fordulatot hoz a történesekbe a beavatkozása. Közben azonban mintha csak emberi terveket követne, még célzás sincs arra, hogy isteni vezetést közvetít. Ez alól kivételt jelent, amikor Dávid templomépítési szándékával kapcsolatban tolmácsolja Jahve üzenetét, miszerint az Úr akarja Dávid házat építeni, s majd a Dávid véreből származó utód építheti meg a házat, azaz a templomot, az Úr nevének tiszteletére (2Sám7,11-15).¹⁵ Az üzenet végül azzal az isteni ígérettel zárul, hogy Dávid háza és királysága örökre megmarad (2Sám7, 16).

A kutatók nagy része Nátán döntéseként tartja számon a templom felépítésének halasztását. Az 1Krón 22,8 a templomépítés másra terelését azzal indokolja, hogy Dávid sokat háborúzott és kezéhez sok vér tapad. Az ókori keleti kontextustól, de magától a bibliai adatközléstől is (2Sám 7,1) idegen ez az argumentáció. Éppen a kemény háborúkban győzelmeskedő királynak volt joga és egyben az istenekkel szembeni kötelessége a templomépítés. Hála kifejezésként a győzelem által elért nyugalomért, valamint a jövő további sikereinek zálogául.¹⁶ Dávid nyilván nem rögtön Jeruzsálem megszerzése után akart egy nagyszabású templomépítésbe kezdeni. S az is elképzelhető, hogy a vérontás nem a háborúban kiontott vérről szól. Mindenképpen korainak tűnik itt Dávid templomépítési szándéka, a probléma megoldásában nagy valószínűséggel a 2Sám által felsorolt külső és belső harcok, valamint egyéb történesek kronológiai sorrendjének felülvizsgálata segíthetne.

A későbbiekben még több esetben mutatkozik az események időrendi korrigálásának szükségessége a dávidi trónutódlás történetének jó „összerakásához”.

¹⁵ A kutatók nagy része érdekes módon Nátán döntéseként tartja számon a templom felépítésének halasztását, annak ellenére, hogy egyértelmű a próféta hivatkozása Istenre. G. H. JONES (2009) szerint Nátán ősi jahvista és ezért kifogásolja a templomot.

¹⁶ A.L. OPPENHEIM.: Az ókori Mezopotámia. (1982), 147-148.o.; A. KUERT.: Az ókori Közel-Kelet. (2008) 31.o.

Salamon történetének kezdete

Dávid és Batseba kapcsolatát, házasságát megelőzően valószínűleg túlnyomórészt lezajlottak a birodalmat külsőleg védelmező, gyarapító és belsőleg stabilizáló harcok.

Történetük kezdetén arról értesülünk, hogy „abban az időben, amikor a királyok hadba szoktak vonulni” (2Sám 11,1) Dávid Jeruzsálemben marad, Jóáb viszont a király szolgáltaival, meg egész Izraellel együtt, az ammóniak ellen vonul. Dávid itt már bizonyosan annak az eskünek tesz eleget, amelyben hívei a filiszteusok elleni harcok során tapasztaltak miatt (Dávid fizikailag már nem csatátérre való) arra kötelezték, hogy nem mehet többé ütközetbe „hogy ki ne oltsd Izrael mécsesét” (2Sám 21,17). Erről a már „védelem” alatt álló királyról olvasható a továbbiakban, hogy *szokásos* esti sétája alkalmával palotája tetejéről meglát egy fürdőző nőt, aki csodálatosan szép. Nyilvánvaló, hogy a „meglátni és megszeretni” történetnél itt sokkal többről, vagy egészen másról van szó. A legkevésbé valószínű (de azért teljesen ki sem zárható), hogy Salamon Dávid „hirtelen fellángolásának” nevesített következménye. Sokkal inkább egy bonyolult és akár aggasztónak is mondható helyzet megoldására tett próbálkozás kezdete látszik itt körvonalazódni. Egy idősödő uralkodó áll előttünk Dávid személyében, egy magának törekeny biztonságot és tekintélyt kiharcoló monarchia élén. Személyét nem mindenki fogadja el, az együttműködés vele több esetben kényszerhelyzet eredménye. Így van ez főleg az északi törzsek esetében, akik nem akarják a Dávid és új jeruzsálemi szövetségesei által kialakított „új” kezdetet, s emellett kitarának. S így van ez Saul leszármazottaihoz még mindig hűen ragaszkodók esetében is. Absolon felkelését támogatják, annak leverése után még többször megpróbálják újjáéleszteni a megmozdulást.

A jeruzsálemi vezető réteg áll Dávid mellett. Ahitófél az, aki egy idő után Absolonhoz pártol, mert inkább benne látja az ígéretes jövő zálogát. Valószínűleg Dávid is így volt ezzel egy darabig. Az anyai ágon királyi családból származó, külső megjelenésében is lenyűgöző ifjú – aki az északi törzsekkel meg tudott egyezni, sőt a jebúsi arisztokrácia vezető egyéniségét is megnyerte magának – kiváló diplomáciai érzékkel kellett rendelkezzen. Egy óriási hibája volt azonban:

nem tudott várni. Sorozatosan önfejűen, emócióitól túlfűtötten, vagy meggondolatlanul hozta meg döntéseit. Ismételten, egyre világosabban bizonyítva ezzel, hogy vezetésre alkalmatlan. Absolon forrófejűsége miatt elveszítette az életét, Dávid ezzel az Amnón után a következő (királyi vérből származó) trónörökösét, a monarchia a koronaherceget.

Ezzel a trónutódlás-történet egyik mérföldkövéhez érkeztünk el: a történetekből ugyanis arra lehet következtetni, hogy Absolon halálával egy váratlan szituáció állt elő: Dávidnak nincs igazi trónörököse! Mivel Dávid trónutódlása nincs szabályozva, elvileg Adónijjá következne, akiről annyi tudható, hogy időben Absolon után született, anyja Haggit, akinél azonban nincs feltüntetve királyi származás! A külvilág felé valószínűleg, az közvetítődik, hogy Adónijjá a trónörökös, mert egyrészt születési sorrend alapján ő következik, másrészt mert kívülre nincs más.¹⁷ Dávid további fiairól ugyan találunk szűkszavú említést, mint akik papként, vagy Dávid közvetlen környezetében szolgálnak, esetükben valószínűleg másodfeleségektől származó fiakról van szó, akik trónörökösként nem jöhetnek szóba.

Az a pár dolog, ami Adónijjával kapcsolatban megjelenik, alig észrevehetően, de mégis finoman érzékelteti, hogy nem igen tudna megfelelni az elvárásoknak. A herceg egyetlen említésre méltó jó tulajdonsággal bír: szép termetű. Egyébként szertelen, feltűnősködő, gyerekes viselkedésével hívja fel magára a figyelmet. Apja mégsem rója meg ezért (1Kir 1,6), Dávid egyszerűen nem tesz semmit. A trón köztudatban levő, soron következő örökösét Jóáb és Ebjátár „segítik” Dávid megbízásából (1Kir 1,5-7), s bizonyára valami csodára várnak.¹⁸

Egybehangzó a kutatók, írásmagyarázók véleménye arra nézve, hogy Dávid Absolon halála után megváltozott. Ha ez az észrevétel helytálló, akkor a változás oka részben itt található: nincs megfelelő trónörökös! A birodalom helyzete ígéretes, a nemzet egyesítése meg-

¹⁷ Dávid Hebrónban, Abigailtól született második fiáról, Kileábról nem tudni semmit (2Sám 3,3).

¹⁸ Ez a csoda nem fog megtörténni. Sőt az, hogy Adónijjának komoly hiányosságai vannak, egyre jobban felszínre kerül (1Kir 1,53; 1Kir2, 13-25)

kezdődött, a „mű” szépen körvonalazódik, most már „csak” kézben kell tartani a dolgokat és szépen folytatni a megkezdett munkát. De hogyan, ha nincs erre alkalmas utód?¹⁹

Dávid bizalmasa, Nátán próféta vezetésével ekkor lép a történelem színpadára a „jeruzsálemi csoport” (Nátán, Cádók, Batseba családja), amely amellett, hogy a jeruzsálemi „öslakosság” érdekeit képviseli – hiszen azokat sosem kellett elhagynia – a fennálló vészhelyzet megoldásába is teljesen jó szándékkal bekapcsolódik.

Dávidnak utód kell, egy olyan trónörökös, aki a későbbiekben származásából kifolyólag is mindenki számára elfogadható lesz. Az Isten ígéretét bíró Dávid személye nem kérdéses, a jeruzsálemi fél is a legfelsőbb körökből választja ki a megfelelő személyt. Erről tanúskodik Batseba neve²⁰, származása, viselkedése és körülményeinek leírása. Batseba nem akárci. A palotanegyedben lakik, férje, Uriás²¹, a jeruzsálemi hettita nemességhez tartozik, a királyi elitgárda tagja, nagyapja, Ahitófel, a király tanácsadója.²² Nagy valószínűséggel ereiben királyi vér csörgedez.

Dávid és Batseba együttlétének leírása a továbbiakban – minden elfogultságot félretéve – ízléstelen és túlmagyarázott, még akkor is,

¹⁹ Időrendileg és a helyzetből adódóan itt lenne elképzelhető az, hogy Dávid számba veszi birodalmát, oltárt épít Arauná szérűjén és a templomépítést szeretné megkezdeni (2Sám 24,1-25; 2Sám 7). A Dávid házának építésére, azaz utódra vonatkozó isteni ígéret, valamint Dávid hálaimája pontosan ebbe a helyzetbe illeszkedik!

²⁰ A sb' gyök megtalálható az akkád, ugariti, szír, arám, héber stb. nyelvekben, ahol jelentése „hét” =7. Maga a 7-szám jelent teljességet, bőséget, egészet, tökéletességet, de természetfeletti/isteni erőket is reprezentálhat. A gyök ezen felül „eskü” jelentéssel is bír. További figyelemre méltó lehetőség: Seba/Heba egy hurrita/hettita istennő a 2.évezred második felében, ő „az ég úrnője”, „az ég királynője”, a királyság és társadalom patrónusa. A Kr.e. 14.sz.-ból származó ún. Amarnai-levelekből azonosítható az akkori Jeruzsálem uralkodója, akinek történetesen Abdi-seba/heba a neve, ami Seba/Heba szolgája jelentéssel bír BALOGH,Cs (2013) 20-23.o., (EA 285,286,287). Ennek fényében a Bat-seba név jelentése lehet: Seba lánya, Eskü lánya, Tökéletesség lánya, Hetedik napon született lány stb.; 1Krón 3,5 Betsua néven említi.

²¹ Uriás neve már egy jahvista név, jelentése: „Jahve a fényem”.

²² Meglepő, hogy egy nő férje és apja felől is „azonosítanak”, ez valószínűleg az illető személy fontosságát hivatott hangsúlyozni.

ha fontos célt követ: azaz, Salamon nem Uriásé, hanem valóban Dávid fia.

Az ókori keleti történetekből ismert a nász, ill. a házasság előtti fürdés szokása, gyakorlata. Tammuz és Inanna közti „Szent Házasságot” is rituális fürdés előzi meg, de Hammurapi korából származó házasságkötések leirataiból ismert a menyasszony szertartásos megfürdetése.²³ Batseba tehát nem a menstruáció után tisztálkodik²⁴, hanem készítik őt a Dáviddal való nászra, többek között úgy, hogy magával a látvánnyal is megpróbálnak jó hatással lenni a királyra. Mindkét fél részéről egy tudatos lépésről van szó, kényszerítő körülmény nem érzékelhető. Batseba autoritása minden kétséget kizár: jön, távozik, majd megüzeni, hogy terhes. A kitűzött cél tehát teljesült.

Batseba szerepét illetően sokban hasonlít a későbbi Eszterre, akinek környezete szintén felismerte, hogy ő az egyetlen esély arra, hogy rajta keresztül egy tragikus helyzetet ki lehessen küszöbölni. Batsebával is valószínűleg „megértették”, hogy ezt az „áldozatot” meg kell hoznia.²⁵

Salamon megszületik, s legközelebb jóformán akkor hallunk róla, amikor Dávid trónjára ültetik.

Dávid esküje

Az a bizonyos eskü Dávid részéről, amely által Salamont trónörökösé tette, valamikor Salamon születése és a gyermek Nátán gondjaira bízása közben hangozhatott el. Bizonyára a „jeruzsálemi csoport” jelenlétében történhetett mindez, s ezért maradhatott titokban a gyermek érdekében²⁶ mindaddig, amíg lépéskényszerbe nem kerültek. A

²³ A. KUHRT.: Az ókori Közel-Kelet. (2008)., 102. o.

²⁴ Ha ez így lenne, akkor Dávid figyelmen kívül hagyta volna a rituális törvényt (Lev 15,24).

²⁵ Uriás sorsára, valamint arra a kérdésre, hogy Salamon azonos-e az elsőszülöttel, vagy sem, jelen tanulmányban nem térünk ki.

²⁶ Nem biztos, hogy megérte volna a felnőttkort, személye állandó konfliktushelyzetet generált volna különböző érdekeket képviselők legnagyobb örömére, valamint az uralkodásra való felkészítés időigényes.

színvallást Adónijjá kezdeményezése váltotta ki. Dávid legidősebb fia egy lakomát rendezett, amelyen vendégül látta azokat, akikről tudta, hogy Dávid utódként elfogadnák, támogatnák.²⁷ Az 1Kir 1,26 szerint a meghívottak között nem szerepelt sem Nátán, sem Cádók, Ben-ája, a testvérek közül Salamon. Ebből viszont arra lehet következtetni, hogy bizonyos polarizálódás már tapasztalható volt az udvarban, s ez már egy trónért folyó küzdelem kezdetét jelezheti. Nátán próféta tudomást szerezvén Adónijjá színrelépéséről, elérte azt, hogy a király még aznap Salamont jelölje meg utódként, mivel erre egyszer esküvel kötelezte el magát Salamon anyjának. Érdekes módon, a trónutódlási szövegegyüttesben sehol nem található nyoma annak, hogy Dávid előzőleg egy ilyen jellegű esküt tett volna.²⁸ Ha nem létezett az a bizonyos eskü, akkor valóban manipulatív eszközként használták fel a már rossz egészségi állapotban levő király megtévesztésére.²⁹ Amennyiben létezett ez az eskü Dávid részéről, akkor viszont nagyon kevesen tudtak róla. Jóáb például, aki Dávid beavatott embere volt, aki Absolont haza hozatta, majd Adónijját támogatta, nyilvánvalóan nem tudott erről. Mint ahogy a koronahercegek sem, hiszen mindkettő uralkodásra, ill. uralomátvételre készült. Salamon viszont ezidáig teljesen a háttérben maradt. A jelek szerint Nátán tudott az esküről, s amikor Adónijjá készülődése nyilvánvalóvá vált, nem habozott, hogy megfelelő módon nyomást gyakoroljon Dávidra, aki (immár másodszor) esküvel erősítette meg azt a döntését, hogy Salamon kövesse őt a trónon. *„Akkor a király megesküdött, és ezt mondta: Az élő Úrra mondom, aki megváltott engem minden nyomorúságból, hogy amiképp megesküdtem neked az Úrra, Izráel Istenére, hogy a te fiad, Salamon lesz utánam a király, és ő ül a trónomra, úgy azt meg is cselekszem még a mai napon.”* (1Kir 1,29-30). Dávid eme esküje tette lehetővé Salamon számára, hogy Dávid után ő üljön a trónra.

Elfogadhatónak tartom az előző eskü létezését, mégpedig tudatos döntés eredményeként. Amennyiben lehetségesnek tartjuk azt, hogy

²⁷ J. De VRIES.: I.Kings.(1985), 12-13.o.

²⁸ J. De VRIES.: I.Kings.(1985), 10.o.; Többen, köztük TVEIJOLA is másodlagos betoldásként tartják számon az előző esküre való utalást (1Kir 1, 13;17)

²⁹ J. De VRIES.: I.Kings.(1985), 15.o.

a Dávid-Betsabé „afféra” Absolon lázadása után került sor, és hogy a Betsabéval kötött házasság inkább politikai okok miatt jött létre, mintsem szerelemből, akkor ebben a helyzetben nagyon is elképzelhető egy, a trónörökös személyére tett ígéret, eskü általi megerősítése. Ekkor elhangozhatott ez az eskü Betsabé felé olyan tanuk előtt, akik valami módon érdekelték voltak ebben az egységben. A jelek szerint Jóáb nem tartozott ehhez a körhöz, Nátán viszont igen.

Salamon, a király

Az, hogy „*Dávid Nátán prófétára bízta őt*” – csupán egy félmondatnyi közlés – mégis óriási jelentőséggel bír. Ez a kijelentés nemcsak arról tanúskodik, hogy Salamont felkészítették az uralkodásra, hanem bizonyítja azt is, hogy őt eleve erre a funkcióra szánták, mégpedig Dávid akaratából is. Nátán jól végezte a rábízott feladatot, Salamon uralkodói megnyilvánulásai mutatják majd, hogy a háttérben munkálkodó oktatói, nagyon komoly munkát végeztek annak érdekében, hogy felkészülten vehesse át Dávidtól az uralkodói pálcát. „*Nagyobb volt Salamon bölcsessége a keleten lakó emberek bölcsességénél és az egyiptomiak minden bölcsességénél*” (1Kir 5,10).

A Kr.e. 14. századi Amarnai levelekből ismert, hogy a kánaáni városállamok fejedelmei elküldték gyermekeiket (trónörökösöket) a fáraó udvarába, hogy ott különféle ismeretekre tegyenek szert, igazából azért, hogy így hű vazallussá nevelkedjenek. Ennek következménye az volt, hogy a szíro-palesztinai kiskirályok, városfejedelmek, saját adminisztrációs rendszerüket és udvari rendtartásukat jórészt az egyiptomi modell szerint építették fel.³⁰

Salamonnal bizonyára nem teljesen ez volt a helyzet, ő már gyakorlatilag beleszületett egy – részben egyiptomi modellt követő – rendszerbe, az viszont vitathatatlan, hogy az egyiptomi bölcsességirodalmat illetően kiváló ismeretekkel rendelkezett. Ha pedig „*a keleten lakó emberek bölcsességét*” nézzük, Salamonnak e téren is kiváló oktatói voltak, hiszen nagy valószínűséggel ők ismertették meg

³⁰ G.W. AHLSTRÖM.: *Royal Administration and National Religion in Ancient Palestine*. (1982)., 82.o.; BALOGH CS.: *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 4. (2013) „21.o.

vele a III. Ur-i dinasztia második uralkodójának, Sulginak ténykedését (kb. Kr.e. 2094 – 2047), ami a későbbiekben láthatóan nagy hatással volt Salamonra. Sulgi uralma alatt szilárdult meg Ur birodalma. A következő törvényerejű intézkedéseket ő léptette életbe: szabványosították az írásos feljegyzéseket és hivatali eljárásokat; a közigazgatást átszervezték és centralizálták; állandó hadsereget hoztak létre; adórendszert és hadseregellátó rendszert vezettek be; a Perzsa-öböl kereskedelmét újraindították; néhány város „szabadságát” megerősítették (bizonyos munkaszolgálatok alól felmentették); a király kezekedett népének az igazságról.³¹ A keleti példa hatására (mintha csak Sulgi forгатókönyvét követné) Salamon is létrehozott egy hivatalnokrendszert, amely az egész birodalmat átfogta. Hogy a közigazgatás zavarmentes legyen, megfelelő számú hivatalnok képzését biztosította az ennek megfelelő iskolarendszer kiépítésével.³² Salamon is felállította az első izraeli flottát, Ecjón-Geber kikötőjéből kiterjedt kerekedelmet bonyolítottak. Júda jelentős előnyöket, „szabadságot” élvezett az északi országrésszel szemben. Végezetül pedig, Sulgihoz hasonlóan, aki a szépséges Niszaba istennőnek (az írno ki mesterség patrónusa) köszönte, hogy bőkezűen felruházta őt „bölcsességgel és belátással”, Salomonnak is „Isten adott igen nagy bölcsességet és értelmet” (1Kir 5,9).

Összefoglalás - konklúzió

Dávidnak volt egy álma: egységes királyság, egységes nemzet, az Isten védőszárnyai alatt. Dávidnak emellett volt egy jó tulajdonsága is: hallgatott Istenre. Ezért sikerült megoldania olyan problémákat, amelyeket „csak” emberi erőfeszítéssel „csak” elrontani lehetett volna. Ábrahámhoz hasonlóan tudott várni és bizakodni még akkor is, amikor Isten ígérete az utódot illetően abszurdumnak tűnt. Majd, amikor megérkezett az utód, el tudta fogadni, hogy álmai művét ez az utód fogja befejezni, mert ő alkalmasabb erre. Valóban, az isteni támogatást magáénak tudó Salamon emberileg nézve maximálisan fel-

³¹ A.KUHRT.: Az ókori Közel-Kelet. (2008), 64-65.o.

³² KARASSZON I.: Az Ószövetség varázsa. (2004), 106.o.

készült a neki szánt feladatok teljesítésére, ennek köszönhetően kezelni tudta kora politikai, társadalmi, gazdasági kihívásait. Legnagyobb szolgálatát azonban Salamon azzal végezte, hogy sikerült egyesíteni Izrael szövetségi hagyományait a kánaánita „*rokon*” teológiai hagyományokkal. Ennek szimbóluma a Sionon felépített Templom lett, amely méltó helyet biztosított a mózesi Tóra, valamint a Szövetség Ládája, valamint a Sátor számára is.

Felhasznált irodalom

AHLSTRÖM, G. W.: *Royal Administration and national religion in ancient Palestine*. Leiden: Brill, 1982.

ANDERSON, A. A.: 2Samuel. WBC Vol.11., 1989, ISBN 978-0849902109

BALOGH, CS.: Jeruzsálem a dávidi királyság kialakulása előtt, az Amarnai levelek tükrében. In: *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 4 (2013), 9-38.

GIESEN, G.: *Die Wurze lsb „Schwören”: Eine semasiologische Studie zum Eid im Alten Testament*. BBB 56, Königstein, 1981.

GORDON, C. H., RENDSBURG, G. A.: *A Biblia és az ókori Közel-Kelet*. Gold Book, 1997. ISBN 963 425 0181

JONES, G. H.: *The Nathan Narratives*. JSOT SS 80. Sheffield. 1990. ISBN1-85075-225-7

KARASSZON, István: *Izrael története*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 2009. ISBN 978 963 9609 61 7

KARASSZON, I.: Milyen bölcs volt Salamon? In.: *Az Ószövetség fényei*. Veterotestamentika. Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2002, 98-107.o. ISBN 963 8033 98 3

KARASSZON, I.: Dávid trónutódlásának története – létezik? In.: *Az Ószövetség varázsa*. Budapest, Új Mandátum Kiadó, Kréné 3., 2004, 145-158.o. ISSN 1587-7000

KESSLER, R.: *Az ókori Izrael társadalma*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2011. ISBN 978 963 558 157 3

KŐSZEGHY, M.: *Dávid*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, Kréné 1., 2001. ISSN 1587-7000

KŐSZEGHY, M.: *Salamon*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, Kréné 5., 2005. ISSN 1587-7000

- KUHRT, A.: *Az ókori Közel-Kelet*. Studia Orientalia, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba, 2008. ISBN 978 963 9206 007
- KUTSCH, E.: Salbung als Rechtsakt im Alten Testament und im Alten Orient. BZAW B. 87., De Gruyter, 1963, 78 o. ISBN 978-3-11-005566-5
- MAXWELL MILLER, J. – HAYES, H. J.: *Az ókori Izrael és Júda története*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba, 2003. ISBN 963 9296 77
- Von RAD, Gerhard: *Az Ószövetség teológiája I.*, Osiris Kiadó, Budapest, 2000. ISBN 978 963 389 944 1
- OPPENHEIM, L.: *Az ókori Mezopotámia*. Gondolat, Budapest, 1982. ISBN 963 281 151 8
- STOLZ, F.: Strukturen und Figuren im Kult von Jerusalem. BZAW Walter de Gruyter & Co
Berlin, 1970, ISBN 3-11-006446-4
- VEIJOLA, T.: Salomo – Der Erstgeborene Bathsebas. VTS 30 (1979)
- De VRIES, J.: I.Kings. WBC Vol.12., T. Nelson Pub., 1985, ISBN 9780785250913
- ZIEGLER, Y.: Promises to Keep. The Oath in Biblical Narrative. VTS 120, Leiden. Boston.Brill, 2008. ISBN 978 90 04 16843 5